

99. Lye kyrka.

Pl. 40.

Litteratur: L 1763, S 122. O. Worm, *Monumenta Danica* (1643), s. 455 f.; C. Linnæus, *Iter Gotlandicum* (hs i Linnean Soc., London), s. 321 f.; Öländska och Gothländska resa 1741 (1745), s. 236; L. Neogard, *Gautau-Minning* (hs Ihre 181 i UUB), s. 196; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1, s. 669, 721, 730, 741–743; J. Peringskiöld, *Monumenta Sveo-Gothorum*, Vol. 8 (F h 8), bl. 103; J. Ihre, *De runarum in Svecia occasu* 2 (Diss. Ups. 1773), s. 17 f.; Langebekiana, udg. ved R. Nyerup (1794), s. 144 f.; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1800 (F m 57: 8), s. 143, *Atlas* (F m 57: 9), Tab. 51; N. H. Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare* 1 (1822), s. 29, 2 (1824), s. 25; J. G. Liljegren och C. G. Brunius, *Nordiska fornlemningar* h. 11–12 (1823), nr xcvi; E. G. Geijer, *Swea Rikes häfder* (1825; Samlade skrifter 4, 1926, s. 103 n.); N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826, s. 32 (ATA); *Kyrkoinventarium* 1830 (ATA); J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 154; J. H. Schröder, *Runographia Gothlandiae* (Diss. Ups. 1835), s. 7 f.; L. Cedergren, *Brev till B. E. Hildebrand den 6/8 1839* (ATA); P. A. Säve, *Reseberättelse* 1850 (ATA), nr 15, *Reseberättelse* 1863 (ATA), s. 196; O. Carlén, *Blad ur Gotlands historia* (1862, hs i ATA), s. 342; H. Pipping i *VHAAkad:s Månadsblad* 1900, s. 65, *Om runinskrifterna på de nyfunna Ardre-stenarna* (1901), s. 60; S. Söderberg i *ATS* 9: 2 (1905), s. 14 not; E. Brate, *Sverges runinskrifter* (1922), s. 94 f.; O. v. Friesen, *Runenschrift* (i: *Reallexikon der germanischen Altertumskunde* 4, 1918), s. 46, i *Fornvännen* 1919, s. 122, *Runorna* (1933), s. 237, *Anteckningar* 1922 (UUB); K. Reichardt, *Runenkunde* (1936), s. 120; S. B. F. Jansson i *Boken om Gotland* 1 (1945), s. 151.

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 9, Tab. 51), litografi (i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1763; Liljegren och Brunius a. a.); L. Cedergren, teckning [1830-talet] (ATA); P. A. Säve, teckning (i *Atlas till reseberättelse* 1850, nr 15), blyertsteckning i samlingen S 170 II i UUB); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1922 (ATA; återgivet i *Runorna* 1933, s. 238 fig. 71, och i Reichardt a. a. fig. 39).

Runristad gravhäll. Den ligger i korgolvet S om altaret. Ljusgrå kalksten med svagt ljusröd skiftning; till formen rektangulär. Längd 1,90 m, bredd 1,05 m.

Ristningen är synnerligen väl bevarad, tydlig och lättläst. Stenens mittyta är utfylld av ett rikt utsirat kors med trappformad fot. Runinskriften löper längs stenens ytterkanter. Inskriftens början anges med ett georgskors i hörnet upptill t. v.

Inskrift:

✠ iakaupr · i · litlaronum · han · lit · giara pinna · stain · yvir · faþur · sin · olaf · ok · broypr ·
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
sina · liknuip · ok · simon · bipim · fi þaim · ok · allum · krisnum · sialum · ok · þa · uar · lipit af ·
55 60 65 70 75 80 85 90 95 100 105
guz · byrp · fiurtan · huntrap · ar ok · ainu · are · minna · þen · V · tihi · ar · ok · i · þi · ari · brimaþi ·
110 115 120 125 130 135 140 145 150 155
k · ok · r · sunudahr · i · XI · rapu
160 165 170

»Jakob i Lilla Rone han lät göra denna sten över sin fader Olav och sina bröder Liknvid och Simon. Må vi bedja för dem och alla kristna själar. Och då hade förlidit från Guds födelse fjorton hundra år och ett år mindre än femtio år. Och i det året var runan **k** primtal och runan **r** söndagsbokstav i elfte raden.»

Till läsningen: 5 **p** har en djup punkt i nedre **b**-ringen. Tydligt stungna äro också 22 **g**, 36 **y**, 37 **v**, 51 **y**. I binderunan 42 **ur** finns av **r** endast nedre delen; övre stapeln har aldrig varit huggen. Nedre delen av 69 **b** är skadad. Övre delen av 74–75 **fi** är skadad. R. 75 kan möjligen ha varit ett **y**; sålunda 74–75 **fy**; mindre sannolikt **fr**. Skadade äro nedre delarna av 86–88 **ris**; stenyten är här sliten. Intet skiljetecken finns efter 25 **a**, 75 **i**, 106 **t**, 123 **ar**, 173 **u**. 108 **g** är tydligt stunget; likaså 112 **y**. 121 **t** är icke stunget. 131 **e** och 138 **e** äro stungna med djupa prickar; däremot icke 151 **i**. 140 är lat. siffra V (»munkstil»), 169–170 lat. XI. 140–144 **V · tihi**: jfr G 100 **femtigi**. 152 **b** är icke stunget. Runorna 152–157 stå mycket tätt. 164 **d** är stunget. 169 **X** är skadat, något otydligt. Runorna 171–173 äro däremot fullt tydliga.

O. v. Friesen läser: 74–75 **fy**, 121 **dr**, 131 **e**, 169–170 XI.

Ristaren använder i stor utsträckning binderunor, tydligen främst av utrymmesskäl, för att få plats för den långa inskriften inom ramlinjerna längs stenens kant. Därtill har han också trängt runorna starkt samman, särskilt mot slutet, inom bandet på vänstra sidan. Det är en påfallande skillnad mellan inskriftens båda hälften: raden upptill och till höger med 75 runor (därav 12 binderunor) å ena sidan, och raden nedtill och till vänster med 85 runor (därav 18 binderunor) å den andra. Trots detta har ristaren icke lyckats helt. Slutet med de överskjutande runorna 161–173 har han placerat innanför ramen nedtill på vänstra sidan.

Lilla Rone är en gård i Lye socken, 2 km NV om kyrkan, vid vägen till Etelhem. — *Jakaupr i Litla Ronum*: jfr *Rupvi af Ronum* G 33.

Den fromma maningen *Bipim firi þaim ok allum kristnum sialum* har motsvarighet i flera gotländska inskrifter: G 38, 63, 100, 118, S 1, och på en numera förkommen gravhäll i Klinte kyrka (F h 8 s. 102). Man bör också erinra om ett par mellansvenska inskrifter från vikingatiden: U 457 »Gud hjälpe hans ande och alla kristna», U 1143 »Herren Gud hjälpe alla kristnas ande», Sö 165 »Krist hjälp de kristnas ande!»

Nästan halva inskriften (r. 97–173) upptages av datering. Tidpunkten anges utförligt på två olika sätt: dels med årtalet 1449 efter Kristi födelse, dels med gyllental och söndagsbokstav i den allmänt vedertagna påsktabellen. Runan **k** är den sjätte i runraden och motsvarar sålunda siffran VI som primtal (gyllental); runan **r** är den femte i runraden och motsvarar bokstaven E som söndagsbokstav. Jfr N. Lithberg och E. Wessén, *Den gotländska runkalendern 1328* (1939), s. 64. »I elfte raden» är fel för »i tolfte raden». Jfr t. ex. G 55 Hemse. Med felet sammanhänger säkerligen, att siffran XI är skadad och läsningen därigenom osäker. Möjligen har ett försök till korrigering skett, dock utan att kunna lyckligt genomföras.

Efter r. 160 **r** har ristaren måhända hoppat över ordet **uar** var, just vid övergången från yttre ramen överst på vänstra sidan till tillägget innanför. Alldeles nödvändigt är det dock icke; ordet kan vara underförstått.

Runan **h** är tecken för frikativt **g**, liksom allmänt i runinskrifter och i runkalendern (E. Wessén, *Den gotländska runkalendern 1328*, 1939, s. 119): **V·tihi, sunudahr**.

Den förkortade formen **fi** för har en motsvarighet på G 70 Urgude: **fy**.

Intressant är inblandningen av romerska siffror i runtexten: V och XI.

Språkligt sett har inskriften, såsom v. Friesen har framhållit, en konservativ prägel. »I ortografi och språkformer avviker denna inskrift föga från den klassiska forngutniskan i gutalagen; det är egentligen endast diftongen i *broyþr* (klass. *bryþr*) som visar på yngre tider.» Formen *broyþr* återger sannolikt ett uttal *bröyðr*, med nygutnisk diftongering av *fgutn. y* (Gutalagen: *bryþr* bröder). Se härom H. Pipping, *Gotländska studier* (1901), s. 89; V. Jansson i *Acta Philologica Scandinavica* 10 (1935), s. 10 (»vilket tycks vara ett säkert exempel på diftongering *ȳ > oy*»); H. Gustavson, *Gutamålet* 1 (1940), s. 53 f.

Den gamla formen **minna** mindre, utan *d*-inskott, är den vanliga även i Gutalagen (belagd 13 ggr); endast 1 g. förekommer *mindri* (i Gutasagan: *smeri þing hafðu mindri blotan*). Också runkalendern 1328 har *minna* (2 ggr).

Räkneorden *hundraþ* och *femtigi* konstrueras som adjektiv: *hundraþ ar*, *femtigi ar* (icke gen. pl. *ara*); så vanligen också i runkalendern 1328 (E. Wessén, *Den gotländska runkalendern 1328*, 1939, s. 127). Den gamla dativus mensuræ i *ainu are minna* ett år mindre (E. Wessén a. a. s. 127, *Svensk språkhistoria* 3, 1956, s. 19).

Dat. sg. n. *þi* (i *þi ari* i det året) förekommer även i Gutalagen (jämte det vanligare *þy*).

Påpekas bör även det pleonastiska pronomenet **han**, varmed subjektet »Jakob i Lilla Rone» upprepas. Liknande i t. ex. G 100.

Om mansnamnet *Jakob* se G 13, om *Olav* G 8, om *Simon* G 7.

Namnet *Liknviþr* förekommer (3 ggr) i G 119 och G 120 **liknuiþr**, **likuiþr**, **liknuiþar** (gen.). Det är belagt även i latinska gravinskrifter på Gotland: *Licvidus* Lindström nr 191 Träkumla, *Licmidus* Lundagardum nr 19 Björke. Ett gårdsnamn *Likmide* finns i Björke sn, *Likmede* i Hemse sn. Utan tvivel är det

samma namn som det *Likviðr*, vilket förekommer i två uppländska runinskrifter: U 38 och 984. Under medeltiden är namnet Likvid i Sverige »tämmligen vanligt» (Lundgren och Brate), med belägg bl. a. från Östergötland och Småland. Däremot förefaller det vara okänt såväl i Danmark som i Västnorden. Förleden är ordet isl. *likn* f. godhet, barmhärtighet, nåd, hjälp, tröst, got. *leikains* f., till det samgermanska e-verbet isl. *lika* (að), got. *leikan* (*leikada*) tycka om, behaga. (Fsv. *likn* n. skapnad, bild, gestalt är ett helt annat ord, troligen en sen nybildning, se E. Olson, *De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan*, 1916, s. 542). Efterleden är det i östnordiska mansnamn från vikingatiden och medeltiden så vanliga *-viðr*, som fungerar nästan som ett suffix. Liknvid är till sin bildning och sin innebörd närmast att jämföra med namnet Botvid (se G 64). Båda äro nybildningar från missionstiden och som sådana ytterst intressanta vittnesbörd om kristendomens djupgående inflytande även på namnskicket. Isolerat är Liknvid svårt att förstå, men sammanställt med de talrika namnen på *Bot-* blir det av stort intresse. Jfr också växlingen *Botviþr* : *Liknviþr*, *Bot(g)air* (G 36): *Lik(g)air*, *Botmundr* (G 78) : *Likmundr*, *Botraiþr* : *Liknraiþr*, *Botvatr* (G 37) : *Liknatr*, *Botvi* (G 42): *Liknvi*.

Andra namn med förleden *Likn-* äro

Likbiarn U 1074, 1095

Likgair (*Likker*): *Liccair snielli* i Stenkyrka (Gutasagan, kap. 5); gårdsnamnet Liksarve, Barlingbo sn (*Likkersärve* 1387), kanske också Liksarve, Tofta sn

Liknat (äldre **Likn-hvatr*) G 113, 114 Ardre, S 61, i latinska inskrifter: *Licnatus* de Stenstufu Lindström nr 179 Stenkyrka sn (år 1200), gen. *Licnati* de Biernwngi SD 5, s. 277 (1344), i Artlenburgfördraget 1161 (*Sveriges traktater* 1, s. 80) *Lichnatus*; här till också gårdsnamnet Liknatte i Silte sn och i Stenkyrka sn. Jfr H. Pipping, *Ardre-stenarna* (1901), s. 18

Likmund: gårdsnamnet Likmundes, Gerums sn

Likraiþr: **likraiþr** G 113 Ardre. Efterleden är adjektivet isl. *reiþr* munter, glad. Pipping a. a. s. 21. Om *Sigraiþr* och andra sammansättningar med *-raiþr* se G 69

Liknvi G 114 Ardre (Pipping a. a. s. 11).

Som efterled i kvinnonamnet *Ailíkn* G 114 Ardre, *Botlíkn* G 120 Anga kyrka.

Ursprungligen har gravhällen legat på kyrkogården. Detta uppges både av Worm (1643): »In Liense cœmeterio» och av biskop Wallin (omkr. 1740): »På Kyrkjogården uti Lye» (Wallin 1, s. 730, 741); likaså av Langebek och Brocman (1753): »på Lye Kyrkiogård och Södra sidan» (F h 8). Utan tvivel har den ännu legat på ursprunglig plats, över den grav där bonden Olav i Lilla Rone och hans två söner voro begravda. Någon gång under senare delen av 1700-talet har den flyttats in i kyrkan, först av alla de runristade gravhällarna i Lye. Den låg enligt Helfeling (1800) »Frami Hög-choret till Söder nära Altaret»; likaså Ekdahl (1826): »Sunnanom altaret» och *Kyrkoinventarium* 1830: »Inom altaret». P. A. Sæve (1850): »ligger i choret midtför altaret». Den var här mycket svårtillgänglig, allra helst sedan de andra runristade gravhällarna hade blivit inflyttade och det hade blivit trångt om utrymmet. G 99 låg omedelbart söder om altaret, med ena kanten inskjuten under altarskranket, varigenom en del av ristningen var osynlig. År 1955 flyttades den till sin nuvarande plats.

G 99 är en av de fyra gotländska runinskrifter, som behandlas av Ole Worm i *Monumenta Danica* (1643). Han har valt ut dem ur det material, som stod honom till buds efter det kungliga reskriptet till prästerskapet år 1628. De övriga voro G 63, G 64 och G 71, samtliga sålunda från södra delen av Gotland. Worm uppger, såsom redan är nämnt, att stenen låg på kyrkogården i Lye (»in Liense cœmeterio»).

Naturligtvis vore det tänkbart, att Worm har fått de fyra gotländska runinskrifterna från Gotlands lärde man vid denna tid, Hans Nilsson Strelow. Det finns emellertid en omständighet, som talar däremot. Alla fyra inskrifterna äro från södra Gotland (Lye, Eksta, Silte), ingen enda från de inskriftsrika trakter längre norrut, där Strelow hörde hemma. Han var född i Visby, blev sockenpräst i Vall och Hogrän och var prost först i Norra tredingen, sedan i Mellantredingen. Sedermera blev han den förste superintendenten under den svenska kronan. Det hade varit egendomligt, om han hade valt ut uteslutande inskrifter i söder som prov på de gotländska runorna.

Den av Worm meddelade läsningen är i stort sett riktig. Den innehåller emellertid några felaktigheter, som här må antecknas: 16–17 **han** saknas, 36–39 **yfir**, 46–47 **or**, 49–52 **broþr**, 57–63 **liknarip**, 74–75 **fir**, 81–84 **alum**, 111–113 **birþ**, 114–118 **fiurin**, 129–131 **ar**, 164–173 **dahr i hirþu**. — Worm översätter: »Jacobus in Literonum fieri curavit lapidem hunc in memoriam patris sui et fratrum suorum Lignaridi et Simonis. Orate pro eis et omnium christianorum animabus. Tum elapsi erant a nativitate Dei quadringenti et novem anni. Tum VI erat numerus aureus et E littera dominicalis.» — Worm har icke uppfattat tecknet 140 som lat. siffra V, och han daterar därför inskriften till år 1409, »regnante in Dania Regina Margareta». Hans översättning innebär dessutom ett rent språkfel, i det att r. 141–144 **tihi -tigi** (tiotal) uppfattas som *tiu* tio. Därtill kommer, att den icke alls stämmer med den andra dateringen efter gyllental och söndagsbokstav. Det är egendomligt, att Worm icke anmärker något om detta, då han ju några år tidigare hade utgivit det utmärkta arbetet om den medeltida tideräkningen *Fasti danici* (1626) och sålunda väl kände till den gotländska kalendern. Året 1409 hade gyllentalet IV (runan **o**) och söndagsbokstaven F (runan **k**). Endera dateringen måste sålunda vara felaktig. Det sista ordet **hirþu** kan Worm icke tolka.

Inskriften från Lye kyrka måste i varje fall i högsta grad ha intresserat Worm som ett exempel på den av honom så grundligt studerade medeltidskalenderns livskraft och folklighet på Gotland.

Carl Linnæus har icke själv sett Lye-stenen. Han hade från Alskog, som han besökte den 4 juli 1741, ämnat taga vägen till Lye kyrka, enkom för att »där läsa en Runsten, som Wormius fordom ofullkomligt afteknadt ... Men som Pastor Neugard i Östergarn hade samma Sten noga aftagen, och den med mig comunicerade, lämnades Lye, såsom det låg ur vägen.» Linnæus anför inskriften både med runor och i transkription, den enda gotländska runinskrift som han meddelar på detta sätt i sin tryckta reseskildring. I båda texterna förekomma uppenbara fel, tryckfel eller läsfel, men de äro dock av mindre betydelse. Om man sammanställer de båda texterna, får man fram en läsning, som är i det närmaste perfekt. Förtjänsten av denna tillkommer den lärde och flitige prästen Lars Nilsson Neogard (1683–1758) i Östergarn. Det är emellertid förvånande, att Linnæus kan fasthålla vid dateringen år 1409: »År altså skrifwen uti Drottning Margarete tid.» Förmodligen har han litat på Worm, utan att närmare reflektera över saken. I den handskrivna resedagboken anmärker Linnæus: »Af Bokstäfverne, som äro mycket combinerade, kan man lätt se, att thenna runsten är en ibland de siste, och ej älste. På desse nye stenar fins ock merendels kors, och Jungfru Marias Bild.»

Lars Neogards läsning av Lye-stenen finns bevarad i hans otryckta arbete *Gautau-Minning* (hs Ihre 181 i Uppsala Universitetsbibliotek).¹ Handskriften i Ihre-samlingen är en prydlig renskrift, avslutad den 23 april 1748 och tillägnad biskopen i Göteborg, tidigare superintendenten i Visby Göran (Georg) Wallin. Om gravhällen på Lye kyrkogård skriver här Neogard följande (s. 196): »En af våra stenar wil jag här litet omröra, emedan Wormius then ock införer i sina Monumentis Danicis, men orett aftagen. 1724 d. 28 Juni war jag i följe af några herrar Studenter på Lya Kyrkiogård, der stenen ligger, tå skriften med flit aftagen befans sålunda:

iakauþr • i • litlaronum • han • lit • giara • þinna • stain • yvir • faþur • sin • olaf • ok • broyþr • sina • liknuip • ok • simon • biþim • fyri • þaim • ok • allum • kristnum • sialum • ok • þa • uar • lipit • af • gur • byrþ • fiurtan • hunþrap • ar • ok • ainu • ari • minna • þen • V • tihi • ar • ok • i • þi • ari • brimaþi • k • ok • r • sunutahr • i h rapu ...

Uti sin afskrift har Wormius först bortglömt fadrens namn **olaf**, och i stället satt **faþur-sinor**. Sedan har Wormius **fiurin-hunþrap-ar**, fyra hundra år, men emedan thet strecker sig så långt tillbaka in i heden- domen, och här likwel nämnas alla Christna siälar, och Gudz Byrd; så menar han böra subintelligi numerus millenarius och altså stenen wara giord vti femtonde seculo; men här behöfs ingen tilläggning: ty stenen talar rent ut: **fiurtan** fiurtan hundra.

Widare har Wormius rett afskrifwit: **ok • ainu • ari • minna • þen • V • tihi • ar**, men han uttolkar thet

¹ Om Neogard se närmare O. V. Lemke, *Visby stifts herdaminne* (1868), s. 241 f., om hans arbete »Gautau-Minning» A. Grape, *Ihreska handskriftssamlingen 2* (1949), s. 283.

galit så: och ett år mindre än tie, och wil at århretalet skal wara 1409. Hafwande förbigåt Latinernas V 5. thet han likwel sielfwer har utsatt V·**tihī**· och bör altså heta ett år mindre än 50. thet är 1449. Och tå bär alt wel ihop: ty **i·pi·āri·primāpi·k·** ɔ: i thet århret war **k** kaun Gyllentalet, som svarar emot zifron 6. **ōk·r·sūnūtahr·i·hრაpu**. Thet sidsta ordet har Wormius **i·hirpu**. och wet intet, hwad thet är; men ther står **i·hრაpu**. och är meningen: **r** Reid war Söndagsbokstafwen, som svarar emot E. i staf-raden, nl. på runostafwen. Men 1409, som Wormius wil, är Gyllentalet intet 6. vtan 4. ei heller Söndagsbokstafwen E. vtan F.»

Den enkle gotlandsprästen Neogard har sålunda rättat den lärde Worm på dennes eget specialområde, tideräkningen. Vad det sista **i h rapu** betyder, har ej heller Neogard lyckats lösa.

I ännu en tredje form finns Lars Neogards läsning av Lye-stenen bevarad. Han har nämligen överlämnat den, jämte kommentar, till sin stiftschef dr Wallin, och den ingår därför i dennes stora samling *Analecta Gothlandica* (1, s. 669, 721, 741). Både texten och kommenteringen överensstämmer nästan ordagrant med *Gautau-Minning*.

Någon teckning av gravhällen synes icke ha blivit bevarad i Wallins samlingar.

Några år efter Linnæus företog en dansk historiker Jacob Langebek (1710–75) en resa till Sverige i syfte att uppspåra dokument till Danmarks äldre historia. Därunder besökte han också Gotland under en månad sommaren 1753. Han hade i sitt sällskap den norske tecknaren och målaren Sören Abildgaard (1718–91) och den svenske fornforskaren Nils Reinhold Broeman (1731–70). Om besöket i Lye berättar Langebek i sin dagbok följande: »Lye Kirke, som er Annex til Alskog, var en af de vigtigste paa vor hele Landreise. Paa Kirkegaarden laae ikke mindre end fem Ligstene med Runeskrift. Vi havde gierne skrevet dem alle af, men formedelst det indfaldende Regnveir fik jeg, ved Mag. Broemans besynderlige Flid og Tilhielp, og med stor Møie, alleneste de tvende [fel för: trende] efterfølgende afskrevne.» Därefter följa inskrifterna på G 100, G 102 och G 99. I fråga om G 99 finnas följande anmärkningsvärda läsningar: 22–25 **gira**, 69–75 **bidium·furi**, 168–173 **i·†·i·radu**. Langebek tillägger: »Denne Inskriftion er indført i Linnæi gothlandske Reise S. 236, men fordi udi hans Afskrift ere nogle Urigtigheder, skreve vi den af paa ny.»

Broemans uppteckning av inskrifterna på G 99 och G 100 finns bevarad i den Peringskiöldska samlingen *Monumenta Sveo-Gothorum*. Om G 99 meddelar han: »Sielfwa Figuren på then Runstenen, som ligger på Lye Kyrkiogård och Söddre sidan, har jag wehl intet aftagen, dock then är ei så Konstig, utan en fyrkantig ell. aflång sten, ther skriften står runt om i fyrkant, såsom på Grötlingbo och Silte Stenar.» Därefter anför han sin läsning, »Sielfwa Skrifften med flit aftagen».

Joh. Ihre känner de båda Lye-inskrifterna, och han säger sig ha fått nya läsningar genom en vän (»Amicus, qui has inscriptiones communicavit ...»). Han anför dem som exempel på sena och genom egna uppgifter daterade inskrifter. Vad det sista ordet **i hrapu** på G 99 betyder, säger han sig lika litet förstå som Worm och Linnæus.

Hilfeling meddelar från sin resa på Gotland år 1800: »Fram i Högchoret till Söder nära Altaret, lästes en ganska tydelig Marmor Runsten — hvilken väl ofta blifvit läsen och anförd af Samlare, dock alltid med någon felaktighet, hvarföre jag med all flit sökte afskrifva och afrita den samma — är väl en af de nyare — hvilket derpå varande årtal visar; men man lär deraf, huru man den tiden förstådt abbreviera orden, genom flere Runors sammansättning till en enda Runa, eller Figur.» Hilfeling har insett, att stenen »är ristad året 1449». Hans läsning har några avvikelser: 4 **au** (ej binderuna), 11–12 **ler**, 37 **f**, 57–63 **skānuip**, 74–75 **fyr**, 76 **t**, 81 **al** (ej binderuna), 92–96 **salum**, 98 **t**, 105–106 **ni**, 110 **s**, 111–113 **birp**, 114–118 **furtan**, 127–128 **nū**, 148–149 **ta**, 158 **f**, 162–163 **unū**, 164 **t**, 169–170 **t**. Hilfelings teckning ligger till grund för en litografi, som Liljegren offentliggjorde i *Nordiska fornlemningar* 1823 och som även ingår i hans *Fullständig Bantil*.

Sjöborg har av Hilfelings felläsning av runan 158 **f** (i stället för **k**) förletts till en felaktig datering: »Det var år 1444, då **f** var Gyllental och **r** söndagsbokstaf.» Senare (1824) rättar han detta: det måste bero på »antingen ett misshugg af stenhuggarens oaktsamhet, eller en naturlig och förvillande springa i stenen ...

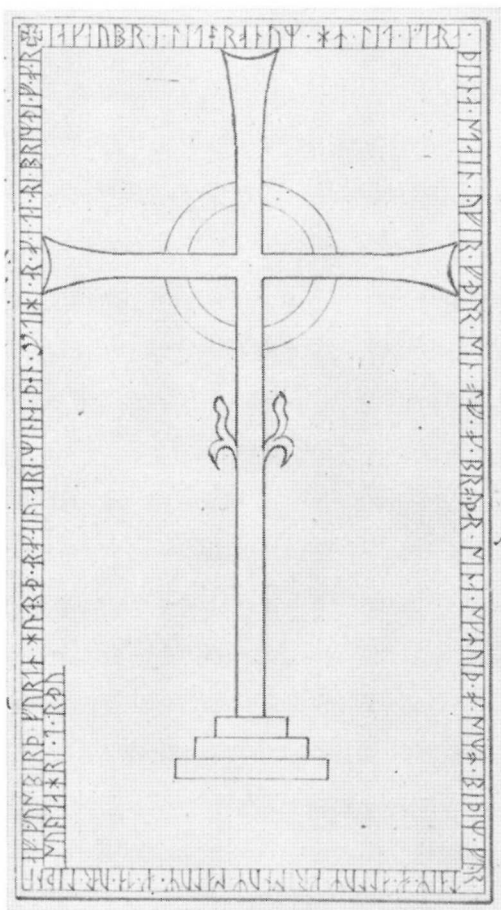

Fig. 83. G 99. Lye kyrka. Efter teckning av C. G. Hilfelings.

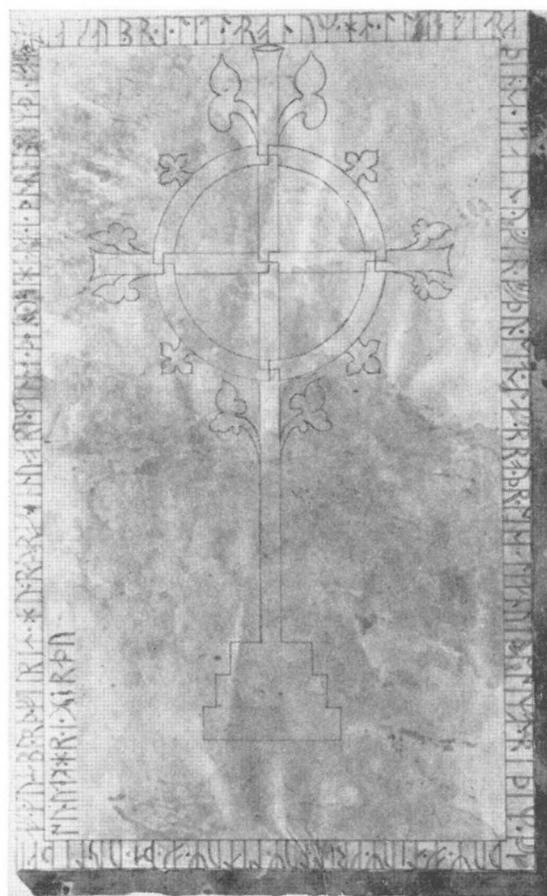

Fig. 84. G 99. Lye kyrka. Efter teckning av L. Cedergren.

Märkligt och ovanligt är, att här ibland Runorna står Romerska siffran V, för att beteckna Fem. De sista orden *i radu* utmärka, antingen att **r** var Söndags-bokstaf uti Vecko-Raden på Runstafven, eller att *fiurtando* är utelämnadt, då *fjurtando rado* kunde hafva afseende på 1400-talet ... Det kan äfven vara troligt, att de här nämde Olof, Skanvid och Simon fått sin bane vid anfallet på Wisborg, vid samma tid som Jacob i Manna-gården, hvilken har sin graf utanföre kyrkan [G 100], då däremot de förre, som tyckas hafva varit af en mera ansedd och förmögen släkt, fått hvila i kyrkan, ja till och med i högchoret.» Sjöborg är här inne på felaktiga tankar: icke heller G 99 har ursprungligen legat i kyrkgolvet, och någon begravning inne i kyrkan har icke heller i detta fallet förekommit.

N. J. Ekdahl 1826: »Sunnanom altaret är en runsten till formen lika med N° 1 [d. v. s. G 100]. Ekdahls läsning är i det närmaste korrekt. Han har 74–75 **fi**; ordet 97 **ok** saknas; 102–106 **lipitit**; 114–118 **furtan**; 121 **dr**, 139 **t**, 169–173 **i - i - rapu**.

Kyrkoinventarium 1830: »Inom altaret en runsten, som tyckes ega denna teckning ...» (inskriften anföres, med rätt många fel).

Liljegren tolkar år 1823 de sista runorna 161–173 sålunda: »Söndagsbokstafven var **r** i första raden.» I *Runurkunder* 1833 (L 1763) har han tagit upp Hilfelings läsning av r. 169–170 som **t**, vilket han förmodligen har uppfattat som förkortning av »tolfte». I *Runlära* 1832 tolkar han nämligen innebörden alldeles riktigt: »Då voro lidne efter Guds börd fjorton hundra år och ett år mindre än femtio (1449) och i det året var **k**

(efter Lat. beräkningen VI) Prim (eller Gyllental) och **r** (efter munkstilen E) Söndagsbokstaf i tolfte raden.» Därmed voro alla frågor rörande inskriftens tolkning lösta, och det återstod icke mycket att tillägga.

J. H. Schröder hade år 1833 gjort en resa till Gotland och därvid själv granskat de båda gravstenarna i Lye, som han behandlar i sin lilla dissertation år 1835, med en gotländsk student J. N. Cramér som respondent. Den ena stenen fanns »in choro ecclesiae juxta altare. In area cippi Crux in gradibus.» Inskriften återges med upplösta bindelrunor; 8–12 **litelr**, 74–75 **furi**, 111–113 **birp**, 114–118 **furtan**, 149 **a**, 168–173 **i · XI · rapu**. Schröder är den förste, som har funnit denna sannolikt riktiga läsning. Han tolkar den: »in linea Calendarii undecima». »Ita ultima Inscriptionis verba explicantur.»

Carl Säve har granskat inskriften 1844 och 1854. Han läser 74–75 **fi**, 110 **s**, 131 **i**, 152 **p**, 168–173 **i · - rapu**. Han anmärker om de sista runorna, att de äro »otydliga förmedelst en liten flaga ... man kunde snarare läsa **li** el. **ii**, eller hällre blott **t · rapu**, hvilket kanske äfven var ett sätt att beteckna den tolfte raden i taflan, då **t** just är den tolfte bland runorna. Eller skulle de nötta dragen beteckna ett Latinskt XII?» Säve tycks ej ha observerat, att L 1763 verkligen har **t**, icke **i**, såsom han uppger.

P. A. Säve 1850: »... ligger i choret midtför altaret. — Runorna äro i hvarje drag med största noggrannhet aftecknade.» I Säves läsningar är att märka: 74–75 **fi**, 100–101 **ur**, 168–173 **i · - i rapu**. I reseberättelsen 1863 om besöket i Lye: »Runstenar flera, ytterst dyrbara och så märkliga, att åtm. en af dem är upptagen i Geijers Sv. Rikes Häfder. Nu är en del försvunnen, andra ligga att utnötas af kyrkfolkets fötter eller äro illa skadade af dödgärfvarens jernspett.»

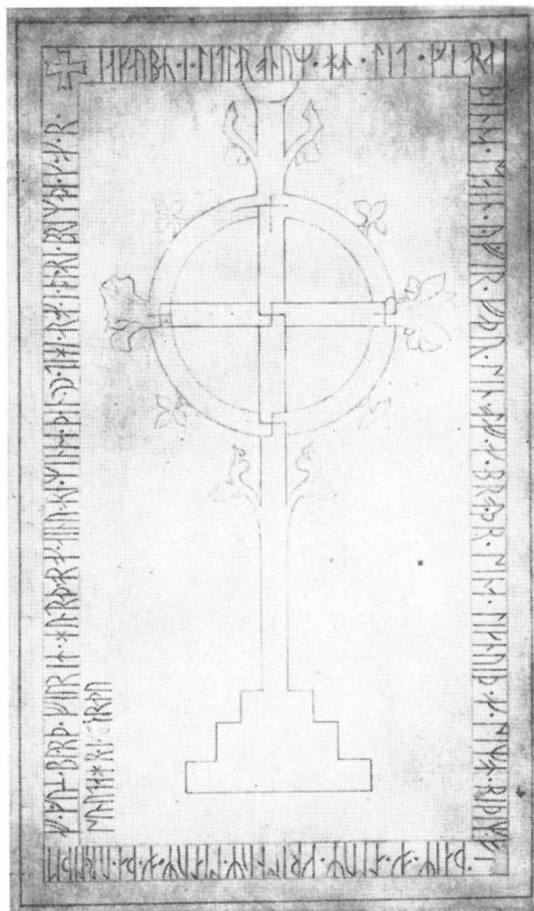

Fig. 85. G 99. Lye kyrka. Efter teckning av P. A. Säve i Atlas 1850.

100. Lye kyrka.

Pl. 41.

Litteratur: L 1764, S 123. Langebekiana, udg. ved R. Nyerup (1794), s. 144 f.; J. Peringskiöld, Monumenta Sveo-Gothorum, Vol. 8 (hs F h 8), bl. 104; J. Ihre, De Runarum in Svecia occasu 2 (Diss. Ups. 1773), s. 16; C. G. Hilfeling, Resejournal 1800 (F m 57: 8), s. 143, Atlas (F m 57: 9), tab. 52; N. H. Sjöborg, Samlingar för Nordens fornälskare 1 (1822), s. 29, 2 (1824), s. 23; E. G. Geijer, Swea Rikes häfder (1825; Samlade skrifter 4, 1926, s. 103 not 2); N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), s. 33; Kyrkoinventarium 1830; J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 154; J. H. Schröder, Runographia Gothlandiae (Diss. Ups. 1835), s. 5 f.; L. Cedergren, Brev till B. E. Hildebrand den 6/8 1839 (ATA); P. A. Säve, Reseberättelse 1850 (ATA), nr 15; O. Carlén, Blad ur Gotlands historia 1862 (hs i ATA), s. 342; H. Pipping i VHA Akad:s månadsblad 1900, s. 65; O. v. Friesen i Fornvännen 1919, s. 122, Anteckningar 1922 (UUB); E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 93.

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 9, Tab. 52), litografi (i Liljegren, Fullständig Bautil: L 1764); Ekdahl, teckning (a. a. s. 32); L. Cedergren, teckning [1830-talet] (ATA); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1922 (ATA).

Gravhäll med runinskrift. Den ligger i korgolvet N om altaret. Före kyrkans restaurering 1955 låg den på södra sidan om altaret, mellan kyrkans södra vägg och G 99. Då de båda gravhällarna G 99 och G 100 äro